

Inhoud

Bericht aan de lezer	7
Lente	11
Zomer	49
Herfst	89
Winter	125
Nagekomen bericht uit Extremadura	175

Bericht aan de lezer

Mijn schrijfhut staat halverwege een heuvelflank. Het grote raam aan de voorzijde kijkt uit over een weidse vallei met olijfbomen, waarvan de oudste – de honderd-en-meerjarige exemplaren – met hun kromme stammen en breed uitwaaierende kruinen willekeurig verspreid staan binnen hun perceel, terwijl de jongste in strakke rijen worden aangeplant en zo het landschap langzaam maar zeker transformeren tot een uniform geheel. Tussen de olijfgaarden resten stukken braakland en enkele akkers, goudgeel in de vroege lente, ros en roestig de rest van het jaar. Op de achtergrond rijst boven glooiende heuvels uit een grijsachtige bergketen die tot zestienhonderd meter reikt en waarvan de bergen namen dragen als Chamizo, Peña Negra, Doña Ana, El Fraile en Tajo de Gómez. Links beneden in het dal ligt Loma León, een gehucht van enkele huizen, waartoe het mijne behoort. Daarachter verheft zich de Peña de Hierro, een machtige rotsformatie die als een scheepswrak bij noodweer op het land lijkt te zijn geworpen en langzamerhand overgroeid raakte. Dit is het decor waar ik, de verrekijker steeds bij de hand, tijdens mijn schrijffuren naar staar, tobbed over een volgend woord, een zin, een wending in het verhaal. Altijd is er wel ergens iets te zien – een gierzwaluw die voorbijsuist, een hagedis die op een steen in de zon zijn koude bloed opwarmt, een boer die egt, leeuweriken die uit de lucht vallen, een bidsprinkhaan die doodstil op een prooi wacht en negen weesgegroetjes en een onzevader later

een onoplettende vlieg verschalkt, de schaduw van een wolk die over het land glijdt, een veldwesp die een nest van papier in elkaar knutselt, een slangenarend die overwiekt, een agave die na jaren in bloei komt, een oude man die wilde asperges zoekt, scharrelend tussen de struiken als een bedelaar in een vuilnisbak, een huismus die net uitgevlogen jongen voert – en zelfs als er niets gebeurt, is er nog steeds het panorama dat mijn blik verleidt tot dolen, ver de diepte in, tot een woord of een wending zich aan me openbaart en ik het hoofd buig om verder te gaan met mijn verhaal.

Er zijn dagen waarop het schrijven niet op gang wil komen en weken waarin ik het te druk heb om geconcentreerd aan een roman te werken. Om op zulke momenten de pols soepel te houden maak ik aantekeningen over de natuur om me heen. Soms levert dat een regel op, soms enkele alinea's, soms een vervolgverhaal dat langer dan een seizoen meegaat. Zo zijn de natuurobservaties in *Andalusisch logboek* ontstaan, zo ook deze berichten. Ze getuigen van mijn passie voor plant en dier, van mijn nieuwsgierigheid naar het onbekende en van mijn honger naar kennis. Sinds ik naar Andalusië ben verhuisd is er een nieuwe wereld voor me opengegaan, waar ik dag in, dag uit naar kijk met de verwondering van een kind, maar niet met diens naïviteit. Helaas niet, ben ik geneigd te zeggen, want daardoor hebben deze berichten soms een droeve en alarmerende ondertoon. Ik zou voortdurend willen jubelen hoe prachtig de natuur op elk ogenblik is – en dat doe ik ook veelal – maar in de zes jaar dat ik hier woon heb ik om me heen veel zien veranderen, lees achteruitgaan, bijna alleen door toedoen van de mens, die zich in hoog tempo elke lap grond, elk stuk bos, elke helling toe-eigent, kaalschraapt en volplant met avocado-, mango- of olijfbomen, waaronder niets meer mag gedijen. Het aantal vogels vermindert zien-

derogen, soorten verdwijnen, het dierlijke leven in en boven de grond sterft een stille dood. Daarom kijk ik voor dit boek ook verder dan mijn vallei, naar plekken waar de natuur onder impuls van diezelfde mens wel nog in kleine of grote mate de ruimte krijgt. Zo kon ik zien hoe met minieme inspanningen en een combinatie van kennis en goede wil veel bereikt kan worden om het vogels en andere diersoorten eenvoudiger te maken zich ergens te vestigen, zich op hun gemak te voelen en zich voort te planten. Dat mocht ik zelf overigens ervaren door zwaluwen en torenvalken broedgelegenheid in de vorm van een kunstnest aan te bieden, welkome hulp waar ze gretig gebruik van hebben gemaakt. Zodoende heb ik nog enige hoop dat deze berichten op termijn niet in een geschiedkundig document veranderen, maar een ode aan de schoonheid van de natuur in mijn vallei en ver daarbuiten zullen blijven.

Casa Luna y Sol,
Cútar (Málaga)
maart 2020

LENTE

Op de elektriciteitsdraad die door de vallei loopt zitten al meer dan een minuut, op telkens een halve meter van elkaar, een roodkopklauwier, een groenling en een huismus. Alle drie kijken ze strak voor zich uit in dezelfde richting. Het is alsof ze daar door een poppenspeler zijn geplaatst en de voorstelling dadelijk zal beginnen, een middeleeuws blijspel met een koning, een lakei en een vagebond.

Het paartje torenvalken dat hier vorige lente vier jongen grootbracht in een nestkast is de hele winter in de buurt gebleven. Die nestkast liet ik twee jaar geleden ophangen toen er op een meter of vijftig van mijn schrijfhut een extra elektriciteitspaal werd geplaatst omdat de draad bijna op de grond hing. Aanvankelijk was ik woedend en bedroefd. De paal stond recht in mijn gezichtsveld als ik door het raam keek – het voelde alsof er opeens een balk in mijn oog stak. Nog dezelfde dag besloot ik van de nood een deugd te maken en vroeg mijn handige buurman een houten bak van veertig bij dertig bij dertig centimeter te timmeren, die als een loge in een theaterzaal aan de voorzijde halfopen was. Toen ik nog op het Vlaamse platteland woonde had ik een soortgelijke nestkast in een hoge es gehangen en jaar na jaar brachten torenvalken er drie tot vijf jongen in groot, tot nijlganzen de kast op nogal agressieve wijze veroverden en de oorspronkelijke bewoners voorgoed verjoegen.

In de wijde omtrek zijn, op enkele eucalyptussen na, amper hoge bomen. Torenvalken broeden hier voornamelijk in spleten en hopen en op richels van rotswanden, zoals die van de Peña de Hierro, waar ik al vaker een paartje had opgemerkt. Nestkasten voor deze soort zag ik nergens – en voor andere soorten evenmin. Hoewel ik de kans dat een paartje een nestkast aan een elektriciteitspaal in de open ruimte van de *campo* zou uitkiezen erg laag inschatte, wilde ik het toch proberen en toen de technici van de elektriciteitsmaatschappij – een jonge en een oude man – de volgende dag terugkeerden om de kabel te bevestigen, had ik de nestkast met wat draad en enkele lange schroeven al bij de voet van de paal klaargezet. In mijn toen nog ongeoefende Spaans legde ik hun mijn plan uit, waarbij ze mij in steeds grotere verbazing aankeken alsof ik in lichte (de jonge man) en misschien wel in hoge mate (de oude man) idioot was. ‘*Para el cernícalo*. Voor de torenvalk,’ zei ik nogmaals met nadruk voordat ik hen weer alleen liet.

Twee uur later waren de mannen klaar met hun werk en begonnen ze hun materiaal op te ruimen. De kast stond nog op de grond. Ik liep naar hen toe en wees van de kast naar een plek hoog in de paal. De oude man gaf geen enkele blik van bereidwilligheid, de jongeling daarentegen trok zijn tuig aan om opnieuw in de paal te klimmen en op mijn aanwijzingen de kast precies te hangen waar ik hem hebben wou, op een meter of zes, opening naar het oosten – en toevallig ook zo dat ik er vanuit het raam recht op kon kijken. Intussen maakte de oude man allerlei vogelgeluiden en had hij het spottend over de *abejaruco* – *ruco ruco ruco*, deed hij –, de bijeneter, dat wist ik al. Ik hield mijn mond, keek toe hoe de jonge man de kast monteerte en gaf hem aan het eind een flinke fooi, die de oude man voor zijn neus wegkaapte. Dat was eind maart, vrij

laat, misschien hadden de torenvalken hun broedplaats allang uitgekozen.

De nestkast hing er nauwelijks een week toen ik op een ochtend een torenvalk hoorde roepen. En zowaar, een mannetje zat in de opening van de kast en verkondigde luid dat die eerst komt, eerst maalt. De volgende dagen bleef hij voortdurend in de buurt van de kast, soms zat hij erin, soms erop. Tot eind april een olijfboer besloot om snoeihout op te stoken op het naastgelegen terrein, een vuur hoog als een brandende hooimijt, met rook die de hele vallei vulde, en een andere boer nog diezelfde week alle onkruid tussen zijn bomen ging bestrijden met een tractor en een karretje vol gif, dat hij in grote wolken over het land spoot en dat zo krachtig bleek dat elk plantje binnen het uur al kop en bladeren had laten hangen. Een derde boer begon dan weer te eggen, met een tractor op rupsbanden om de hellingen te trotseren. De vooroorlogse machine ratelde, kraakte, rammelde, kortom, overal beweging en verstoring, en weg was de torenvalk. Geen broedsel dat jaar.

Vorig jaar diende zich begin maart een mannetjestorenvalk aan en vrij snel daarna bracht hij een vrouwtje mee. Zij bleek een stuk schuwer en vloog weg zodra ik me liet zien, hij bleef stoïcijns op de elektriciteitsdraad zitten, vlak bij de kast of in de top van de volgende paal – alleen als er een indringer kwam, een andere torenvalk of een overwiekende slangenarend, schoot hij de lucht in, zijn territorium met alarmkreten en kunst- en vliegwerk verdedigend. Soms zag ik hem met een prooi in zijn klauwen op de draad zitten, een muis of een hagedis, waarmee hij de gunsten van het vrouwtje probeerde af te dwingen, dat zich zo nu en dan vertoonde. Tot paren kwam het echter niet, ook al was het half april meer dan vijftientig graden en waren mussen en zwaluwen volop

aan het broeden – misschien was het vrouwtje toch te bang of had ze in haar kieskeurigheid een andere partner of een ander nest op het oog.

Maar opeens was het dan toch zover. Luide, korte kreetjes deden me opkijken en daar, voor mijn ogen, op de elektriciteitsdraad, zat het mannetje boven op het vrouwtje, klapwiekend om zijn evenwicht te bewaren. Het duurde enkele seconden, niet langer, daarna vloog zij weg, terwijl hij zijn verenpak weer rechte trok. Vanaf dat moment paarden ze zo vaak – tien tot vijftien keer per dag – dat het bij wijlen gênant werd. Om de ochtend legde het vrouwtje in de kast een ei – ik kon nog net haar kruin boven de rand zien uitsteken –, waarna ze wegvloog en ik haar alleen zag (of hoorde) wanneer er weer gepaard werd. Ook het mannetje liet zich veel minder vaak zien dan voorheen, een groot verschil met het gedrag van het paartje torenvalken dat mijn nestkast op het Vlaamse platteland bezette en, zodra een eerste ei was gelegd, wel voortdurend in de buurt bleef, op hun hoede voor rovende kauwen, gaaïen, kraaïen en eksters. Hier zie ik deze soorten nooit, een enkele keer vliegt er een onverschillige raaf over. Blijkbaar weten de torenvalken dat de kans op predatie gering is.

Zodra de jongen er waren – na een week of twee kon ik voor het eerst hun witte pluizenkopjes zien – bracht het mannetje een keer of drie per dag een prooi, die het vrouwtje dan in het nest in stukjes scheurde en uitdeelde. De rest van de dag werd er weer niet naar hen omgekeken en zat ik, uren turend door de verrekijker, vergeefs te wachten op een volgend teken van leven – waar blijven die verrekte ouders nu weer? Geregeld meende ik dat het nest verloren was gegaan, tot dan toch uit het niets het mannetje of het vrouwtje met een prooi opdook en de jongen zich vertoonden. Opnieuw: wat een verschil met de torenvalken uit mijn Vlaamse jaren,

die hun kroost zelden uit het oog verloren en altijd wel in de buurt waren te spotten.

Al met al brachten ze vier jongen groot, die kort voor ze uitvlogen hun dagen op de rand van de nestopening doorbrachten, zij aan zij, als pubers op een bank in het park. Zonder twijfel waren zij in de wijde omtrek de eerste torenvalken die in een kunstnest werden geboren en opgroeiden. Zo eenvoudig bleek het tot mijn verbazing dus te gaan, alsof zo'n houten constructie de ouders al bekend was vanuit legendes die trekkende torenvalken jaar na jaar vertellen.

Ik zit op het terras te schrijven. Links van mij op de deurpost is een boerenzwaluw luidkeels aan het zingen. Nee, niet zomaar een boerenzwaluw, maar hetzelfde mannetje dat hier vorig jaar met zijn vrouwtje twee nesten na elkaar heeft grootgebracht, de eerste keer drie jongen, de tweede keer vier jongen. Hij is gisteren teruggekeerd, mét zijn vrouwtje, ze kwamen tegelijk aan. Ik vond het een ontroerende gedachte dat ze samen de grote trek naar het noorden hebben ondernomen, een paar duizend kilometer door de lucht zonder elkaar kwijt te raken – mij lukt het nog niet om twintig kilometer op de snelweg achter iemand aan te rijden zonder hem uit het oog te verliezen.

Ik herken het paartje aan hun gedragingen. Man noch vrouw vliegt weg als ik in hun nabijheid kom en op het terras zitten ze voortdurend op dezelfde plaatsen als vorig jaar, op de deurpost, op de lantaarn, op de sierborden aan de muur. Ook hebben ze hun oog al laten vallen op het nest van klei dat ze toen samen tegen een balk aan hebben gebouwd, maar dat door mussen werd gekaapt zodra het voltooid was. Prompt begonnen ze tegen een andere balk een nieuw nest te metse-len, maar al de volgende dag kozen ze voor het komvormige